

ingediend op **1065** (2021-2022) – Nr. 2
27 juli 2022 (2021-2022)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Onderwijs
uitgebracht door Loes Vandromme

over het voorstel van resolutie

van Elisabeth Meuleman, Celia Groothedde,
Johan Danen, Jeremie Vaneeckhout en Tine Van den Brande

over extra ondersteuning en begeleiding
van tienerouders in het onderwijs

Samenstelling van de Commissie voor Onderwijs:

Voorzitter: Karolien Grosemans.

Vaste leden:

Arnout Coel, Koen Daniëls, Karolien Grosemans, Kathleen Krekels, Annabel Tavernier;
Roosmarijn Beckers, Jan Laeremans, Kristof Slagmulder;
Loes Vandromme, Hilâl Yalçin;
Jean-Jacques De Gucht, Gwendolyn Rutten;
Johan Danen, Elisabeth Meuleman;
Hannelore Goeman.

Plaatsvervangers:

Marius Meremans, Axel Ronse, Nadia Sminate, Kris Van Dijck, Katja Verheyen;
Leo Pieters, Els Sterckx, Sam Van Rooy;
Katrien Schryvers, Brecht Warnez;
Els Ampe, Tom Ongena;
Stijn Bex;
Steve Vandenberghe.

Toegevoegde leden:

Kim De Witte.

INHOUD

I.	Uiteenzetting door Fara vzw	4
II.	Uiteenzetting door Lejo vzw	7
III.	Uiteenzetting door De Kiekenstraat	8
IV.	Uiteenzetting door Klasziemaal	10
V.	Uiteenzetting door Bednet	12
VI.	Uiteenzetting door het Vrij CLB Netwerk	13
VII.	Uiteenzetting door Sensoa	14
VIII.	Bespreking	16
1.	Tussenkomen van de leden	16
1.1.	Elisabeth Meuleman	16
1.2.	Koen Daniëls	16
1.3.	Hilâl Yalçin	17
1.4.	Hannelore Goeman	17
1.5.	Roosmarijn Beckers	17
1.6.	Jan Laeremans	18
1.7.	Kathleen Krekels	18
1.8.	Loes Vandromme	18
2.	Antwoorden van de sprekers	18
	Gebruikte afkortingen	23

Op 28 april 2022 organiseerde de Commissie voor Onderwijs een hoorzitting over het voorstel van resolutie van Elisabeth Meuleman, Celia Groothedde, Johan Danen, Jeremie Vaneekhout en Tine Van den Brande over extra ondersteuning en begeleiding van tienerouders in het onderwijs, met:

- Kirsten Elen, stafmedewerker Fara vzw;
- Marieke Spittaels, aanspreekpunt integriteit Lejo;
- Astrid Triste, Lejo;
- Eric Dekempeneer, algemeen directeur De Kiekenstraat;
- Femke Balthazar, maatschappelijk assistente De Kiekenstraat;
- Jolien Annaert, psychologe De Kiekenstraat;
- Siska Buysschaert, Klasziekaal;
- Mathieu Tallon, algemeen directeur Bednet;
- An Victoir, Vrij CLB Netwerk;
- Wannas Magits, beleidsmedewerker Kinderen en Jongeren Sensoa.

I. Uiteenzetting door Fara vzw

Kirsten Elen is orthopedagoog en werkt bij Fara, dat vooral mensen begeleidt die ongepland zwanger worden. De vzw helpt hen bij het maken van een keuze tussen abortus, pleegzorg, adoptie en behoud en bij het verwerken daarvan. Haar expertise ligt in het werken met jonge ouders en meisjes die zwanger worden. De begeleiding verloopt online of in persoon.

De voorbije 10 jaar daalt het aantal tienermoeders. Het meest recente cijfer is van 2020 en komt van Statbel. Momenteel blijken er in Vlaanderen 578 jonge mama's te zijn, van wie het merendeel meerderjarig is. Op duizend 15-17-jarige meisjes is 1,3 moeder, terwijl dat op duizend 18-19-jarigen 7,3 is.

Er is weinig geweten over hun profiel omdat er geen onderzoek meer naar gedaan is sinds 2008, merkt de spreker op. Feit is dat anticonceptie goed toegankelijk is en de abortushulpverlening goed werkt en betaalbaar is. Men kan zich dan ook afvragen of wie nu nog een kind krijgt misschien kwetsbaarder is dan vroeger. Die kwetsbaarheid kan verschillende oorzaken hebben, bijvoorbeeld door op te groeien in een bepaalde sociale klasse of cultuur of in een omgeving waar veel taboes en vooroordelen leven. Het is ook net omdat ze met steeds minder zijn en omdat vrouwen op steeds latere leeftijd een kind krijgen, dat ze een uitzonderlijke positie innemen, die vaak met heel veel bezorgdheid of zelfs wantrouwen bekeken wordt, stelt de spreker.

Uit oud onderzoek is bekend dat meisjes in het aso vroeger minder vaak voor behoud kozen. Vermoedelijk zet die trend zich door. Bekend is eveneens dat meisjes die kiezen voor behoud vaak voor de zwangerschap ook al een minder carrièregericht toekomstperspectief hadden. Signalen uit het werkveld geven aan dat de zwangerschap ontstaat vanuit een eerdere kwetsbaarheid, eerder dan dat de zwangerschap zelf extra problemen veroorzaakt. Ook Fara merkt dat de zwaarte van de casussen stijgt. Afhaken op school komt niet altijd door de zwangerschap, besluit Kirsten Elen, maar is vaak een combinatie van kwetsbaarheden op andere levensdomeinen, die maken dat afhaken op school misschien sowieso al een risico was. Ook op dat vlak is er dus nood aan meer ondersteuning.

De spreker merkt op dat zeker niet elke tienerzwangerschap ongepland is. Maandelijks krijgt Fara een mail van een tiener met een felle kinderwens. Het aanvoelen is dat net die geplande zwangerschappen vaak voortkomen uit kwetsbaarheid: een gemis van liefde of de wens om een einde te maken aan de jeugd. De kinderwens is dus een thema waar in de lessen relationele en seksuele vorming zeker aandacht aan besteed zou moeten worden.

In elk geval is meer onderzoek nodig naar de profielen van meisjes die zwanger worden en willen worden, zodat gericht aan preventie kan worden gedaan. Momenteel zijn er heel wat veronderstellingen en iedereen heeft natuurlijk zijn eigen aanvoelen, maar eigenlijk kan men op dit moment geen wetenschappelijk correct beeld geven.

Als men praat over de ondersteuning van jonge mama's in het onderwijs, gaat het dus om een eerder klein percentage van de leerlingen. Het is dus gemakkelijk om hen over het hoofd te zien. Daarom is Fara blij en dankbaar voor de uitnodiging voor de hoorzitting. Inzetten op de scholing en het welzijn van jonge ouders betekent immers een preventieve inzet op de levenskwaliteit van ouder en baby. Over het algemeen is de vzw zeer tevreden over alle onderdelen van het voorstel van resolutie. Op enkele aspecten gaat Kirsten Elen dieper in.

De materie is niet evident, merkt de spreker op. De doelgroep raakt veel mensen persoonlijk. Het gaat om verhalen en situaties die maatwerk vragen, terwijl op de agenda een zoektocht naar duidelijke regels en een vastliggend kader staat.

Als men aan jonge ouders vraagt wat er voor hen moet veranderen in het onderwijs, krijgt men twee zaken te horen: een crèche in de school en meer begrip voor zwanger of ouder zijn. Eigenlijk vragen ze dus niet veel: toegankelijke en betaalbare kinderopvang, in de nabijheid van de schoolomgeving (zoals ook het voorstel van resolutie vraagt) en begrip.

Bij dat laatste knelt het schoentje. Hoe kan men meer begrip installeren? Wat een tienerouder ook doet, het is heel moeilijk voor hen om goed te doen. Blijven ze thuis voor hun kind, dan krijgen ze de boodschap dat het kind gebruikt wordt als excuus om niet naar school te hoeven. Gaan ze naar school terwijl hun kind ziek is, dan wordt hen verweten op de crèche dat ze een slechte moeder zijn omdat een goede moeder thuisblijft bij haar zieke kind. De spreker geeft nog een voorbeeld dat een jonge mama haar vertelde. Als het kindje van haar dertigjarige schoonzus vuile kleren heeft, dan krijgt ze de opmerking dat het kind goed buiten gespeeld zal hebben. Als haar kind vuile kleren heeft, dan is ze meteen de tienermoeder die haar kind niet verzorgt.

Er zijn weinig doelgroepen waarvoor de verwachtingen zo hoog liggen en waarover zo snel en streng geoordeeld wordt. Tegelijk is er een enorme bezorgdheid over de jonge ouders: gaan ze het wel kunnen? Niet moeilijk dus dat alle tienerouders hun enorme bewijsdrang gemeen hebben. Ze willen iedereen zo hard bewijzen dat ze wel een goede ouder zijn dat ze daardoor soms vastlopen.

Misschien kan een officieel statuut wel helpen om de mentaliteit over tienerzwangerschap te veranderen, suggereert de spreker. Zou het een idee zijn om tienerzwangerschap en jong ouderschap dezelfde status/voordelen te geven als chronische ziekte? In dat geval is extra ondersteuning binnen het onderwijs veel flexibeler in te zetten, bijvoorbeeld met TOAH tijdens moeilijke periodes in de zwangerschap, maar ook als de leerling af en toe moet thuisblijven wegens een ziek kindje of een slechte nacht. De afwezigheden bij een zwangerschap of jong ouderschap zijn immers onvoorspelbaar, net zoals bij een chronische ziekte. In dat verband bepleit de spreker om de regelgeving over TOAH te herbekijken. Zo weet men dat een groot aantal tienerouders deeltijds onderwijs volgt, terwijl net daar ondersteuning van TOAH en Bednet niet mogelijk is, wat de spreker een gemiste kans noemt.

Een ander denkspoor is om tienerouders in te delen zoals leerlingen die aan topsport doen en daarvoor van flexibiliteit genieten. Zij citeert een jonge mama: "Ik was 18 weken extreem misselijk. Toch bleef ik naar school gaan. Ik was aanwezig maar natuurlijk kon ik me niet goed concentreren en 's avonds was ik uitgeput

waardoor ik er niet altijd in slaagde om mijn huiswerk te maken. De leerkracht bleef pushen. Ik heb volgehouden, maar het was zo moeilijk.” Dat lijkt Kirsten Elen toch ook een vorm van topsport.

Fara is enthousiast over de huidige tien weken moederschapsrust en over het feit dat het een recht is en geen plicht. Het zou echter meer mogen zijn. De vzw is voor een uitbreiding van de moederschapsrust, maar vraagt vooral om na te denken over een flexibel systeem. Er moet op maat gewerkt kunnen worden. Misschien is het wel een idee om in vijf weken extra moederschapsrust te voorzien die flexibel ingezet kan worden: halftijds terug opstarten, een uur later op school toekomen of borstvoedingspauzes. Fara pleit voor een vorm van flexibiliteit, zodat er ruimte is om langzaam te wennen aan een nieuwe identiteit als leerling en moeder of vader. Het is daarbij vooral belangrijk dat er op maat gekeken kan worden naar wat de jonge ouder nodig heeft: binding met het kind, de band met de school niet verliezen, stage of examens doen, wel of niet het diploma datzelfde jaar nog halen enzovoort.

Wat tienerouders vooral nodig hebben, is voelen dat er openheid is om erover te spreken en dat er welwillendheid is om samen te zoeken naar een oplossing die goed voelt voor alle partijen. Tieners zijn bereid om zich in te zetten als ze het nut voelen. Ook daarbij geeft ze een voorbeeld. Een jonge mama vertelde haar wat haar het meest geholpen had. Dat was een leerkracht die zelf moeder was en opmerkte dat ze wallen onder haar ogen had en daarbij informeerde of ze een slechte nacht had gehad. Ze mocht haar taak een dag later binnenbrengen. Begrip en zelfvertrouwen geven, is de beste vorm van preventie.

Als er al een taboe ligt op tienermoeders, hebben tienervaders zo mogelijk nog een slechtere reputatie. Ze botsen op vooroordelen als: ze willen niet betrokken zijn of ze laten hun partner en kind in de steek. Voor jonge vaders is het soms onmogelijk om daartegen op te boksen. Het wordt hen ook niet gemakkelijk gemaakt. Een jonge moeder vertelde haar dat ze om 6 uur was bevallen en dat haar vriend om 9 uur op de schoolbanken zat. Een jonge vader vertelde over de geboorte van zijn dochter toen hij 16 was: “Veel valt er eigenlijk niet te zeggen, maandag werd mijn dochter geboren en woensdag was ik terug aanwezig.”

Zo worden jongens van bij het begin uitgesloten van de zorg voor de baby, waardoor het makkelijker wordt om af te haken of om zich minder betrokken te voelen. Fara pleit daarom voor een aantal dagen bevallingsrust voor jonge vaders en voor de mogelijkheid dat ook voor hen flexibel onderwijs wordt ingevoerd. Vaders worden vaak door de omgeving geacht om als kostwinner mama en kind te ondersteunen. Even vaak worden ze door hun omgeving niet gestimuleerd om zorg op te nemen, terwijl een aanwezige, zorgende vader een heel gunstig preventief effect heeft op moeder en kind. Daardoor stoppen ze met school of combineren ze het met avond- of nachtwerk, ofwel studeren ze niet verder na het zesde middelbaar. Het is dus ook een aandachtspunt om de vormen van flexibel onderwijs door te trekken naar het hoger onderwijs.

Een aandachtspunt is hoe dat praktisch geïnstalleerd kan worden. Geeft men dat enkel aan juridisch erkende vaders of ook aan vaders die het kind niet erkend hebben, maar wel een rol willen opnemen in de zorg van hun kind?

Begrip kan ook groeien door middel van professionele begeleiding. De ambulante hulpverlening ‘Mobiele Tienermoederwerkster’ van Lejo werkt. Fara is enthousiast dat zij nu ook uitgerold wordt in de stad Antwerpen. Het concept is volgens de spreker perfect te dupliceren in andere steden en gemeenten. Het gaat om iemand die de jonge ouders en de scholen kan informeren over de mogelijkheden, die samen met de jongeren kan onderhandelen over de rechten, plichten en wederzijdse verwachtingen en die oog heeft voor de vele uitdagingen waarmee jonge

ouders te maken krijgen en die door hen soms als meer prioritair gevoeld worden dan scholing. Dat kan gaan van liefdesverdriet, de druk van het jonge ouderschap op de relatie, over culturele gevoeligheden, uithuiszetting of verbannen worden door de ouders, tot een emotionele zoektocht over hoe men het kindje op de crèche afzet. Een begeleider die tussen school en andere levensdomeinen verjaart, kan veel problemen en miscommunicatie verdwijnen.

Als laatste punt wijst de spreker op de privacyproblematiek bij prille zwangerschappen. Een leerling die een abortus wil, heeft daarvoor geen toestemming nodig van haar ouders. Soms wil men dat ook – om wat voor reden dan ook – koste wat het kost geheimhouden. Hoewel het abortuscentrum een afwezigheidsattest aflevert, weet de school soms niet hoe men daarmee moet omgaan. Het gebeurt dat men het uploadt in Smartschool waardoor de ouders melding krijgen van de afwezigheid en uiteraard verhaal gaan halen bij hun dochter. De spreker gewaagt van een grote schending van de privacy. Het gaat om een schrijnend probleem, waarover Fara steeds vaker vragen krijgt. Scholen zijn op zoek naar duidelijkheid.

De spreker vat haar relaas samen in een aantal aanbevelingen. Zet in op onderzoek naar het profiel van jonge ouders. Denk na over een officieel statuut voor zwangere tieners en jonge ouders, net zoals chronisch zieken of topsporters. Er is nood aan duidelijkheid en flexibiliteit. Laat dat statuut doorlopen in het hoger onderwijs. Voorzie in enkele dagen bevallingsrust voor vaders bij de geboorte. Zet in op professionele, ambulante en aanklampende begeleiding naar analogie met de tienermoederwerkster van Lejo en rol de begeleiding uit in verschillende steden en gemeenten. Denk na over privacy en onderwijs bij prille zwangerschappen.

Haar belangrijkste besluit is echter dat Fara blij is met het voorstel van resolutie en zich kan vinden in alle suggesties die erin staan.

II. Uiteenzetting door Lejo vzw

Marieke Spittaels legt uit dat Lejo projecten met kwetsbare jongeren uitvoert, waarvan tienerouders een van de doelgroepen vormen. Jaarlijks begeleidt men een negentigtal personen. De vzw heeft voor hen een vrijetijdsaanbod in allerlei vormen. Daarnaast is er een belangrijk onderdeel mobiele begeleiding op basis van vrijwilligheid en op diverse domeinen, gaande van scholing, arbeid en opvoedingsondersteuning tot relaties. De werking is laagdrempelig en speelt zich af op een voor de ouders veilige plek. Er is geen vaste duurtijd noch een vast einde.

Als reactie op de vaststelling van schooluitval, klachten over gebrek aan begrip en verandering van school, werd een project opgezet onder de naam 'Zwanger op school, wat nu?'. Het liep twee jaar, in samenwerking met een aantal scholen.

Astrid Triste gaat nader in op het project. Het werd gesubsidieerd door de provincie Oost-Vlaanderen, liep in samenwerking met drie scholen en TOPunt en had als doel de ondersteuning van scholen in hun begeleiding aan schoolgaande tienerouders. De signalen die in de loop van het project werden verzameld, stelt ze vandaag voor. Het project resulteerde in een digitale bundel met tools en leidraden voor zowel vertrouwenspersonen op scholen als de jongeren zelf.

Als eerste signaal vermeldt ze het ontbrekende vaderschapsverlof voor schoolgaande tienervaders. Uit onderzoek blijkt dat ze zich uitgesloten en minder betrokken voelen in de opvoeding en de zorg voor hun kind. Diensten focussen vaak enkel op de moeders. Er bestaat een aanhoudende kloof in de gedeelde verantwoordelijkheid van vaders en moeder. Vaders die het goed willen doen, worden niet gehoord. Mocht vaderschapsverlof bestaan, zouden scholen ook beter op de hoogte zijn van hun bestaan.

Het volgende aandachtspunt is sociaal verlof voor tienerouders. Zij zijn immers vaak aangewezen op zichzelf. Hun ouders werken zelf nog, hebben voor hen geen plaats of zijn het niet eens met het behoud. De spreker stelt vast dat het aantal B-codes oploopt omdat het doktersattest voor het kind onvoldoende wordt geacht om de afwezigheid te motiveren. Als gevolg daarvan moeten sommigen zelfs een deel van het groeipakket terugbetalen. Ook hier wordt de rol van tienervaders vaak vergeten. De spreker roept in dat verband de vraag op of leerstof of taken niet tot bij hen kunnen komen. Kunnen Bednet of onderwijs aan huis daarin iets betekenen?

Het volgende signaal is de verlenging van de duur van de moederschapsrust. Het verschil tussen schoolgaande tienermoeders en werkende moeders bedraagt vijf weken, terwijl de eersten juist meer tijd nodig hebben om te wennen aan hun rol. Geen enkele tienermoeder is mentaal klaar na negen weken om haar kind naar de crèche te brengen. Daar heerst ook veel wantrouwen, mede omdat alleen de negatieve verhalen in de pers komen.

Daar komt bij dat er een groot tekort is aan opvangplaatsen, waardoor het kind vaak nog niet kan starten op de gewenste datum. Er is nood aan een flexibeler opvangsysteem. Er zijn ook geen opvangmogelijkheden dicht bij de school, hoewel er scholen zijn die daarvoor ijveren.

Het volgende signaal is TOAH, dat op dit moment alleen bestaat voor jongeren in het voltijds onderwijs, terwijl de meeste tienermoeders in het deeltijds of buitengewoon onderwijs schoollopen. In dat laatste zijn toekomstige tienermoeders vaak snel thuis vanwege de agressie op school, net zoals toekomstige mama's met een lastige zwangerschap die veel moeten rusten. Gevolg is dat de kloof tussen de jongere en de school groter wordt en de drempel om terug te keren hoger. In dergelijke lessen aan huis zou ook kunnen worden gewerkt aan budgettering, gezondheid of de zoektocht naar een woning.

Preventie, wonen, gezondheid en budgettering moeten in elk geval meer aandacht krijgen in de lessen. Het project heeft alvast geleerd dat scholen individueel omgaan met preventie. Sommige brengen dat aan in de lessen biologie, andere elders of schuiven het op de lange baan. Het staat wel in de eindtermen maar het tijdstip noch de frequentie zijn vastgelegd. Volgens de spreker is het belangrijk dat preventie meer en in verschillende lessen aan bod komt. Op die manier kan men voorkomen dat door een teveel aan problemen de school niet langer prioritair is.

De eerder genoemde digitale bundel is verspreid onder scholen en CLB-medewerkers. Lejo hoopt dat die dan ook aanwezig is en dat scholen zelf expertise ontwikkelen over tienerzwangerschappen en steeds minder extern advies nodig hebben. De vzw pleit daarom voor de aanwijzing van een expert in elke school, die ook bekendgemaakt wordt. Die kan dan samen met de betrokken jongeren de regie van hun traject in handen nemen en bekijken wat de mogelijkheden zijn als ze thuis moeten blijven. Het zou in dat verband mooi zijn mocht er ook tijdens de moederschapsrust blijvend contact zijn tussen de school en de jongere, wat het gevoel van aanvaarding bevordert.

Tot slot pleit de spreker ervoor dat de dienstverlening van Lejo in veel meer gemeenten dan alleen in Gent aangeboden zou kunnen worden.

III. Uiteenzetting door De Kiekenstraat

Eric Dekempeneer is algemeen directeur van het centrum voor integrale jeugd- en gezinszorg De Kiekenstraat in Gent, waartoe een organisatie voor bijzondere jeugdzorg behoort, dat gezinnen ondersteunt om plaatsing te vermijden en dat een

ondersteuningscentrum voor ouders heeft opgestart om de breuklijn met hun kinderen op te heffen. Het maakt deel uit van een intersectoraal samenwerkingsverband en sluit daardoor aan bij de eerstelijns hulp. Verder participeert het centrum in het Oost-Vlaamse zorggarantieteam en is het ingestapt in een proefproject voor intensieve behandeling en begeleiding in contextopname. De spreker wijst erop dat door de beperkte capaciteit nauwelijks de huidige nood gelenigd kan worden. Er worden jonge en kwetsbare gezinnen opgevangen in verblijf, andere ambulante, met focus op tienermoeders en jonge aanstaande ouders tot 35 jaar.

In alle trajecten zijn wonen, werk en onderwijs belangrijk voor de re-integratiekansen. De spreker gewaagt van een evenwichtsoefening tussen aandacht voor de ouders en de ontwikkelingskansen van de kinderen. Dergelijke sociale balans vraagt extra aandacht.

Jolien Annaert omschrijft de opdracht van een CIG als de residentiële begeleiding van gezinnen waarin het basisrecht van ouders en kind om samen te leven gerespecteerd wordt. Het centrum begeleidt gezinnen van kwetsbaar ouderschap naar minstens goed genoeg ouderschap, in een gezin waarin kinderen en ouders voldoende ontwikkelingskansen krijgen.

Ouderschap is kwetsbaar als het risico's inhoudt voor de gezonde ontwikkeling van het kind en de ouder-kindrelatie vanwege mogelijke of al aanwezige problemen met betrekking tot zorg voor stimulering, gezinssamenhang en sociale integratie. Ouderschap is goed genoeg als het volstaat voor een aanvaardbare ontwikkeling van het kind en de ouder-kindrelatie. Door begeleiding op het vlak van vaardigheden en zelfvertrouwen wordt voorkomen dat gezinnen uit elkaar vallen of meer ingrijpende hulpverlening nodig hebben. Soms lukt dat niet en is het hoogst haalbare begeleiding naar de aanvaarding van noodzakelijke, meer ingrijpende hulpverlening.

De CIG's werken met verschillende vormen van gezinnen (alleenstaande ouders, koppels, tienerouders, aanstaande ouders), die hun kwetsbaarheid en problemen op verschillende levensdomeinen gemeen hebben, evenals een grote motivatie tot samenblijven. Ze wijst erop dat tienerouders vaak zelf een verleden in de bijzondere jeugdzorg hebben, met hechtingsproblemen en trauma's, een beperkt netwerk en financiële problemen en woonproblemen. Daarbij komt mogelijk ook nog familiaal geweld, opvoedingsproblemen, eenouderproblematiek, disfunctionele gezinspatronen en financiële problemen.

In het ondersteuningsmodel waarop de CIG-werking gebaseerd is, wordt samen met de gezinnen een traject op maat uitgestippeld, uitgaande van de vraag wie wat nodig heeft op welk moment. Daarop gaat de spreker in op het gezinsplan dat daartoe is uitgewerkt, waarin alle levensdomeinen in kaart zijn gebracht. De focus ligt op de versterking van wat goed loopt in het ouderschap en op het spalken van stressoren en kwetsbaarheden, zodat een leeromgeving ontstaat waarin ouders nieuwe vaardigheden en inzichten kunnen verwerkelijken op risicovolle domeinen. De begeleidingsaanpak steunt, stuurt en stimuleert de cliënt om de eigen psychosociale weerstanden te overwinnen.

Vervolgens gaat de spreker in op een plan dat focust op de ouder-kindrelatie en het kind. De eerste duizend dagen zijn zoals bekend cruciaal. De spreker roept de vraag op of in dat licht door het onderwijssysteem niet te veel wordt verwacht van tienerouders, die immers zelf nog in fysieke, emotionele en cognitieve ontwikkeling zijn. Volgens haar gaat de druk die van het onderwijssysteem en de samenleving uitgaat ten koste van de baby en de hechting tussen ouder en kind, terwijl de betrokken ouders nochtans willen voorkomen dat hun kinderen hetzelfde meemaken als zij destijds. Dergelijke keuze vergt tijd, een zorgzame omgang en respect.

De beperking van de moederschapsrust en het ontbreken van het vaderschapsverlof zorgen echter juist voor een sterke tijdsdruk.

Femke Balthazar citeert ter illustratie het verhaal van Isaura: "Toen mijn dochtertje 2 maanden oud was, moest ik opnieuw naar school. Ik zette haar af aan de crèche en op weg naar school voelde ik me verscheurd tussen leerling zijn en mama zijn. Tijdens de lessen kon ik alleen maar aan mijn dochter denken. Ik deed wat van mij verwacht werd maar heb dit niet lang kunnen volhouden. Het voelde gewoon niet juist dat mijn dochter op zo'n jonge leeftijd niet meer bij mij was."

Jolien Annaert vat samen dat de combinatie van schoollopen en ouderschap loodzwaar is. Men dient immers twee prioriteiten tegelijk waar te maken, wat zorgt voor een loyaleitsconflict, waarin vaak resoluut gekozen wordt voor de zorg voor de baby. Door hun kwetsuren leven dergelijke gezinnen vaak in het hier en nu en vinden ze bij gebrek aan houvast het schetsen van een toekomstbeeld een moeilijke opdracht.

Femke Balthazar citeert Diana: "Na mijn bevalling ben ik niet meer op school geraakt. De combinatie school en zorgen voor mijn kindje was te zwaar. Ik kreeg geen ondersteuning van mijn familie. Vrienden had ik al even niet meer gezien omdat ik zwanger was. Mijn vrienden gaven me het gevoel dat ik er plots niet meer bijhoorde terwijl ik wel nog dezelfde was, alleen met een baby in mijn buik. Vanaf toen ben ik mezelf beginnen isoleren en was de stap naar school te groot geworden. Op dat moment had het mij kunnen helpen dat iemand vanuit school contact bleef houden met mij en op zoek ging naar een manier waarop ik mama kon zijn en les kon volgen."

Jolien Annaert vervolgt dat de betrokken gezinnen vaak niet kunnen terugvallen op 'the village it takes to raise a child'. Hun netwerk is weinig betrouwbaar of zelfs onbestaande. De inschakeling van een crèche is evenmin evident in het licht van hun traumatische voorgeschiedenis. Het vertrouwen scheppen dat nodig is voor dergelijke verbinding is een langdurig proces. Als die dan toch tot stand is gebracht, is er een nieuw probleem bij ziekte, omdat men dan bij gebrek aan netwerk moet thuisblijven van school. Resultaat is afwezigheid, achterstand of helaas vaak ook uitval. Het lineaire schoolsysteem biedt tienerouders te weinig kansen, concludeert ze. Na schooluitval blijft er nog zeer weinig contact met leeftijdsgenoten over en krijgt men nog meer het gevoel er alleen voor te staan. De spreker benadrukt daarom tot besluit nogmaals het belang van de ondersteuning door het onderwijs.

Femke Balthazar verzekert dat De Kiekenstraat achter het voorstel van resolutie staat.

IV. Uiteenzetting door Klasziekaal

Siska Buysschaert legt uit dat Klasziekaal, het steunpunt onderwijs voor zieke leerlingen in West-Vlaanderen, een tijdelijk partnerschap is van de provincie, Bednet, de vzw School & Ziekzijn en de ziekenhuisscholen BAZ, het Zeelyceum en Twoape met vestigingsplaatsen in de K-diensten.

Klasziekaal voert campagne om de onderwijsmogelijkheden voor kinderen die afwezig zijn op doktersvoorschrift of wegens tienerzwangerschap, dan wel langdurig afwezig zijn, meer bekend te maken. Het is ook een informatiepunt voor scholen, artsen, CLB-medewerkers en anderen. Het werkt casusgericht maar doet ook onderzoek naar pijnpunten en richt een leerkrachtenpool op om scholen te helpen in hun zoektocht naar TOAH-leerkrachten.

Het steunpunt heeft nog geen expliciete expertise over tienermoeders, maar de regelgeving voor onderwijs aan zieke leerlingen is uiteindelijk dezelfde. Doelen zijn zittenblijven voorkomen, de kansen op gekwalificeerde uitstroom vergroten, vroegtijdige schooluitval wegens zwangerschapsrust voorkomen, de terugkeer naar school voorbereiden en de band met school en klasgenoten behouden in de plaats van doorknippen. Belangrijk is ook het behouden van structuur.

Onderwijs aan tienermoeders begint bij een goede voorbereiding op school, benadrukt de spreker. Wat het zorgbeleid op school betreft, bepleit ze de expliciete opname in het zorgplan van de school. Daar moet een procedure instaan voor de omgang met leerlingen die zich ziek of zwanger melden. Het CLB is daarin een belangrijke partner. Vertrekken vanuit het zorgcontinuüm is een must. Tienermoeders vallen volgens haar niet onder de basiszorg maar onder de verhoogde zorg van fase 1 dan wel de uitgebreide zorg van fase 2, afhankelijk van de zorgnoden en de thuissituatie.

Onderwijs voor tienermoeders is maatwerk. De mogelijkheden van TOAH, Bednet en School & Ziekzijn zijn echter te weinig bekend. De mooiste trajecten zijn bovendien vaak een combinatie ervan op maat van de leerling. Zij pleit ervoor om scholen vrijheid en verantwoordelijkheid te geven in de organisatie, waarbij in samenwerking met het CLB naar de individuele behoeften van de leerling wordt gekeken.

TOAH voor langdurig zieke leerlingen is beter bekend. Een leerkracht komt dan vier uur per week aan huis. Voor tienermoeders bepleit ze echter veeleer TOAH voor chronisch zieke leerlingen, waardoor de ondersteuning al kan starten bij het begin van de zwangerschap. In dat statuut genereert een leerling vier uur onderwijs aan huis per negen halve dagen afwezigheid, al dan niet onderbroken, en zonder wachttijd van drie weken. Voorwaarde is een voorschrift van de geneesheer-specialist, in dit geval meestal een gynaecoloog. De huisarts volstaat niet. De aandoening hoeft niet levenslang te zijn maar moet wel langer dan zes maanden duren. Het statuut blijft gelden zolang men op dezelfde school les volgt.

Omdat er geen einddatum is, zou de tienermoeder eventueel ook een beroep doen op het statuut als haar baby ziek is. Dat moet echter nog verder uitgeklaard worden. De spreker maakt de analogie met iemand die inwoonde bij een risicopatiënt in de coronatijd. Die mocht ook thuisblijven en had recht op Bednet en TOAH. Misschien is een aanpassing in die zin mogelijk.

Op dit moment moet TOAH plaatsvinden bij de leerling thuis, maar de spreker bepleit om de school de vrijheid te geven om na een gemotiveerde beslissing de lessen onder bepaalde omstandigheden ook elders – in een minder drukke omgeving – te laten plaatsvinden, zelfs op school, afhankelijk van de mate waarin de leerling nog aansluiting heeft bij de leerstof. Ook hier is maatwerk wenselijk. De spreker treedt in dat verband bij dat de eerder vermelde vraag naar de mogelijkheid van TOAH in het deeltijds onderwijs, vaak gesteld wordt.

De klassenraad speelt een belangrijke rol bij de beslissing over de ondersteuning. Er moet dan ook goed nagedacht worden over wie men daarvoor uitnodigt. Experts uit de welzijnszorg kunnen zeker ondersteuning bieden volgens haar, maar ook de ouders en de zwangere leerling zelf moeten bij het gesprek betrokken worden. Zij benadrukt het belang van maximale ondersteuning, naast dat van de leerinhouden. Welke vakken zijn essentieel, welke inhouden kunnen aangepast worden aan de voorbereiding op het moederschap? Beoogt de leerling verdere studies? Wat is de beginsituatie? Modulair onderwijs zou een goede zaak kunnen zijn, maar vergt veel goede wil en flexibiliteit van de school.

Vervolgens gaat Siska Buysschaert in op de afwezigheidscodes. Vandaag krijgen tienermoeders een R-code als van rechtswege afwezig en geen Z-code voor afwezig wegens ziekte op doktersvoorschrift. De spreker is nochtans voorstander van dat laatste, waardoor de betrokkenen opgenomen worden in het cijfermateriaal. Ze zijn zoals gezegd niet ongewettigd afwezig, maar de afwezigheid brengt wel de schoolloopbaan in gevaar.

Vandaag is het zo dat onderwijsondersteuning niet verplicht kan worden. Wel heeft de school een meldingsplicht ten aanzien van de ouders. Zij moet de ouders informeren over de ondersteuningsmogelijkheden. Dat staat ook expliciet in het schoolreglement. In de praktijk gebeurt het echter te weinig, mede omdat scholen te weinig met die mogelijkheden vertrouwd zijn en omdat de regelgeving te complex is. De school is ook verplicht om de ondersteuning te organiseren als de aanvraag door zowel de arts als de ouders ondertekend is. Er zijn echter ook situaties waarin de school bereid is, maar de ouders weigeren. TOAH op school toelaten, zou dat probleem volgens de spreker voor een deel kunnen oplossen.

Tot slot benadrukt ze het belang van de aandacht voor de tienvader. Ze pleit ervoor dat die onder bepaalde omstandigheden gewettigd afwezig kan zijn om een band met het kind op te bouwen of ervoor te zorgen.

V. Uiteenzetting door Bednet

Mathieu Tallon legt uit dat Bednet in opdracht van de Vlaamse overheid synchroon internetonderwijs organiseert op kleuter-, lager en secundair niveau. In het kader van wat voorligt, zorgt het ervoor dat jonge mama's online en samen met hun klasgroep live les blijven volgen. Dat is mogelijk voor alle leerlingen die langdurig afwezig zijn met een medisch attest voor een al dan niet chronische ziekte of na een ongeval of operatie. Het kan vanaf 5 jaar en voor alle mogelijke ziektebeelden, thuis maar ook in een ziekenhuis of een centrum.

Bednet is volledig gratis voor de school en het gezin. Het zorgt zelf voor ICT-materiaal in de klas en thuis, maar ook voor de begeleiding door consulenten, zowel vooraf als tijdens de lessen. De dienst kan zeer laagdrempelig aangevraagd worden door om het even wie in de omgeving: arts, CLB, leerkracht of ouders.

In de klas wordt een camera geïnstalleerd die 360 graden kan draaien en kan inzoomen op het bord. Hij wordt bediend door de leerling thuis. Het gezicht op het scherm is levensgroot met het oog op spontane interactie en het aanwezig stellen van de fysiek afwezige. De microfoon in de klas capteert alle omgevingsgeluiden, waardoor de leerling thuis gesprekken tussen klasgenoten even goed kan volgen als wat de leraar zegt of het geluid op een afgespeelde video. De spreker benadrukt dat de genoemde kenmerken bedoeld zijn om de betrokkenheid van de leerling thuis te stimuleren.

De doelen zijn de leerstof bijhouden, het ritme aanhouden, contact houden of opnieuw opbouwen met leeftijdsgenoten en deel blijven uitmaken van de klasgroep en het schoolleven. Dat alles biedt kans op sociale steun en begrip van klasgenoten en leerkrachten en verlaagt de drempel voor de terugkeer naar school. De baseline van Bednet luidt niet toevallig 'Mee met de les en al de rest'. De eindtermen halen voor hoofdvakken als wiskunde, Nederlands of Frans is belangrijk, maar dat geldt evenzeer voor aspecten als sociale betrokkenheid of inclusie, die ook in andere vakken aan bod komen. Omdat het belangrijk is de stem van de Bednetter daarin te horen, wordt daar zowel tijdens de voorbereiding als tijdens het verdere traject de aandacht op gevestigd.

Daarop geeft de spreker een aantal cijfers over de werking. Blijkt dat Bednet een tiental aanvragen per jaar krijgt van tienermoeders. Van 2015-2016 tot 2017-2018 was er een stijging, vervolgens een stagnering. De belangrijkste redenen waarom een aanvraag niet tot effectief gebruik heeft geleid, zijn dat de studierichting het niet toelaat (Syntra, deeltijds beroepsonderwijs, duaal leren), de gezondheidstoestand van moeder en/of kind, de zorgtaken in combinatie met het vangnet in de thuiscontext, dat de leerling in die tien weken met iets anders bezig wil zijn en dat de school alternatieven verkiest.

De spreker bevestigt de eerdere observaties over de populatie. Ruim 80 procent van de aanvragers is 17 jaar of ouder. Het gaat om leerlingen met een niet-evident schoolparcours, voor wie de zwangerschap niet de hoofdreden is voor de moeilijke schoolsituatie. Wat het type betreft, komen de meeste aanvragen uit bso en tso, wat de tegenovergestelde verhouding is ten opzichte van de totale populatie Bednetters. Opvallend is verder dat het hoogste aantal aanvragen komt uit de provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen. Waarom het anders loopt in andere provincies, in weerwil van dezelfde bekendmaking, verdient nader onderzoek.

Vervolgens formuleert Mathieu Tallon enkele aandachtspunten, met als eerste de taboesfeer. Sommige aanvragen worden gemotiveerd met klierkoorts of depressie, terwijl het een zwangerschap betreft. Net als voor andere Bednettrajecten is het kader thuis zeer belangrijk. Verder vermeldt hij de bekendmaking, in het bijzonder van de combinatiemogelijkheden waarover de scholen beschikken, ook met eigen initiatieven. Een ander aandachtspunt is de systematische doorverwijzing, waarbij hij het belang van een spilfiguur binnen de school benadrukt, zoals de leerlingenbegeleider of zorgcoördinator.

Bednet is niet altijd haalbaar. Het is beter de middelen in te zetten voor de juiste doelen en dus vanuit die laatste te denken in de plaats van de eerste. Voorts treedt hij de suggestie bij om na te denken over de uitbreiding van Bednet tot voor en na de moederschapsrust en het niet langer te beperken tot tien weken. Dat een aantal studierichtingen in het secundair onderwijs niet zijn opgenomen in het regelgevend kader voor Bednet of TOAH, waar juist een aantal tienermoeders zich situeren, is een gemiste kans, die hij problematisch noemt.

VI. Uiteenzetting door het Vrij CLB Netwerk

An Victoir vertelt dat de meeste jongeren die bij het CLB aankloppen over zwangerschap dat doen omdat ze enigszins in paniek hulp zoeken bij het maken van een goede keuze zonder druk van buitenaf. Het eerste wat het centrum in een dergelijk geval wil bieden, is rust en stabiliteit, alles op een rijtje zetten en naar perspectieven kijken. Als ze kiezen voor ouderschap, komt het erop aan hen concreet te helpen met twee soms conflicterende doelen.

Bij het eerste vermeldt ook zij de eerste duizend dagen. Dat het niet eenvoudig is, is bekend: er is de roze wolk, maar er zijn ook de slapeloze nachten. In het perspectief van gelijke onderwijskansen denkt ze daarbij zowel aan die van de jonge ouders als die van het kind. Gelukkig zijn er al heel wat maatregelen, al zien de CLB's nog verbeterpunten en groeimarge. Daarom zijn ook zij blij met wat voorligt. Wanneer een leerling zich zwanger meldt of aangemeld wordt, doet het CLB een actief aanbod tot gesprek. De spreker benadrukt dat de centra vraaggestuurd werken, maar ook onder het beroepsgeheim vallen.

Zoals gezegd, is het eerste thema van het gesprek desgewenst de keuzehulp, waarbij het huidige welbevinden ter sprake komt maar evengoed het toekomstperspectief. De motieven worden onderzocht en indien nodig wordt enig realisme ingebracht. Er wordt gepraat over de reacties thuis, van de partner, op school en

er wordt gezocht naar betrokkenen die kunnen helpen, in de onmiddellijke omgeving of bij Fara.

Het volgende thema zijn de rechten als ouder. Wat kan en mag er op school en wat niet? Wat vindt de partner? Vervolgens wordt ook het andere doel verkend. Waar droomt de betrokkene van in haar onderwijsloopbaan? Hoe kan het CLB helpen om dat doel te bereiken? Daarnaast kan het centrum ook zijn draaischrijffunctie inzetten om jonge ouders te helpen bij de opvoeding, want geen enkel kind wordt met een handleiding geboren. Het CLB weet immers wie lokaal aanspreekbaar is.

Daarop overloopt de spreker wat volgens de CLB's beter kan in het huidige aanbod aan mogelijkheden. Om te beginnen worden jongens te weinig gehoord. De vader kan bijvoorbeeld in een andere school zitten, bij een ander CLB. Wat mag, wat niet? Verder moet nog meer gekeken worden hoe men op maat van de aanstaande ouders kan werken. Als voorbeelden geeft ze de problematiek van de veiligheid op school, met name in het buso, het faciliteren van borstvoeding op school en de rechten van jonge vaders die zorg opnemen.

Scholen verschillen. Er zijn er die flexibel meedenken en andere waar dat minder kan. Het CLB kan in een dergelijk geval nu al een signaal geven, dat hoort bij zijn taak. Het zou echter helpen, mocht er een duidelijk kader van ondersteunende maatregelen voor schoolgaande ouders bestaan. Er is immers niet altijd sprake van slechte wil, maar vaak van onduidelijkheid over wat wel en niet mag.

Ten aanzien van de onderwijsloopbaan pleiten de CLB's voor flexibiliteit in het algemeen, voor een systeem dat niet alleen voor de aanstaande ouders maar ook voor andere doelgroepen verbetering brengt. De centra verwelkomen de uitbreiding van TOAH, net als dat van synchroon internetonderwijs. Ook An Victoir vindt het een goed idee om goed werkende maatregelen uit de coronatijd te recycleren.

Wat ook beter kan, zijn de flexibele trajecten die mogelijk zijn. Als voorbeelden geeft ze de aanpassing van het lesprogramma, de spreiding ervan, de organisatie van examens en de overgang naar het tweede jaar van een graad als de doelen van het eerste jaar nog niet helemaal zijn behaald. Scholen kunnen die flexibele trajecten nu al aanbieden, maar zijn niet verplicht dat te doen. Het is een principiële keuze van het schoolbestuur, vandaar de verschillen tussen scholen. Het schoolbestuur kan vooraf beslissen welke doelgroepen in aanmerking komen voor een flexibel traject, wat een fundamenteel verschil is met de redelijke aanpassingen waartoe het M-decreet verplicht.

De regelgeving is bovendien complex. Zo is de genoemde maatregel over de overgang binnen een graad alleen mogelijk als hij in het schoolreglement staat (met het oog op de vermindering van discriminatie). Voor een leerling van het vierde jaar, is een dergelijke overgang dan weer niet mogelijk, zelfs als de klassenraad van oordeel is dat zij dat kan bijbenen. De voorbeelden illustreren dat vanuit het perspectief van de tienerouder nog verbetering mogelijk is, besluit de spreker.

Tot slot wijst An Victoir nog op de rol van het CLB in de preventie. Het treedt nu al als spilfiguur op, stelt ze vast.

VII. Uiteenzetting door Sensoa

Wannes Magits benadrukt bij het begin van zijn uiteenzetting dat de organisatie Sensoa aan preventie werkt en er dus naar streeft dat zo weinig mogelijk jongeren hulpverlening nodig hebben, maar anderzijds ook dat ze, als ze die hulp dan wel nodig hebben, hem zo snel mogelijk vinden.

Preventie kan door relationele en seksuele vorming op school, waarbij de spreker wijst op de wetenschappelijk vastgestelde uitkomsten ervan. Het goede nieuws is alvast dat preventie werkt om tienerzwangerschappen te verminderen. Daarop gaat hij nader in op de inhoud van die vorming.

Goede relationele en seksuele vorming is evidencebased, op maat van de ontwikkeling van de leerlingen, heeft een opbouwend curriculum en een breed aanbod aan onderwerpen, heeft aandacht voor mensenrechten, 'sex positivity' en gendergelijkheid, is normkritisch en werkt zowel aan kennis als aan attitudes en 'life skills'.

Vervolgens gaat de spreker in op de versterkers van de eerder genoemde effecten, met als eerste voldoende uren, verspreid doorheen het jaar, naast een variatie aan onderwerpen en werkvormen, liefst interactief. Best is er aandacht voor in de lerarenopleiding, waarbij hij ook de in-servicetraining door Sensoa zelf vermeldt. Versterkend is tevens een 'whole school approach', waarin de vorming niet alleen aan bod komt in de lessen maar ook in de afspraken en omgangsregels. Liefst is er een combinatie met buitenschoolse seksuele vorming, toegankelijke gezondheidsdiensten en goedkope anticonceptiemiddelen.

De spreker wijst ter illustratie van het belang van preventie op de leeftijden waarop jongeren aan seks beginnen. Daaruit blijkt dat er in elke graad telkens een nieuwe groep bijkomt die behoefte heeft aan die boodschap. Het betekent echter ook dat al in het basisonderwijs de fundering moet worden gelegd van de kennis over het lichaam en waar kinderen vandaan komen, ter voorbereiding op het secundair onderwijs.

Aansluitend gaat de spreker in op de gemoderniseerde eindtermen voor sleutelcompetenties 1 en 6, wat zwangerschap en voortplanting betreft. In de eerste en derde graad komt anticonceptie expliciet aan bod, maar zij kan ook aan bod komen in de tweede bij het thema bevruchting, waarin men het ook kan hebben over communicatie en afspraken, verschillende verwachtingen en hulpverlening over seksualiteit.

Wat gebeurt er in de praktijk? Of de nieuwe, evalueerbaar opgestelde eindtermen ook worden behaald, wordt momenteel nog niet gemeten. De onderwijsinspectie is nog bezig de omslag te maken naar de nieuwe werkwijze waarin voor de eindtermen in sleutelcompetentie 1 een resultaatsverbintenis geldt, waar dat vroeger alleen een inspanningsverbintenis was. Andere vragen die kunnen gesteld worden, zijn: Is er een opbouwende leerlijn? Is er afstemming met collega's? Worden de lessen geëvalueerd? Wie is verantwoordelijk? Voelen leraren zich bekwaam genoeg? Is er op school een visie rond seksualiteit, bijvoorbeeld in de vorm van een protocol?

De spreker vergelijkt met Nederland, op basis van het onderzoek dat de Nederlandse Onderwijsinspectie voerde in 2016. De meeste scholen bleken een positieve houding aan te nemen en gaven ook aandacht aan relationele en seksuele vorming, vaak meerdere keren per jaar. Anderzijds bleek de aanpak weinig doelgericht, ontbraken leerdoelen of een gepland onderwijsaanbod, was er weinig inzicht in de resultaten van het gegeven onderwijs, bleef het afhankelijk van individuele leraren, had een minderheid van de scholen een uitgewerkte visie en was er weinig afstemming tussen leraren en geen duidelijke leerlijn. Hoewel er voor Vlaanderen geen soortgelijk studiewerk is, stelt hijzelf wel veel gelijkenissen vast. Heel veel ontstaat uit de goede wil van gemotiveerde leerkrachten. Het is afwachten hoe de scholen zullen omgaan met de druk die wordt uitgeoefend door de nieuwe eindtermen.

Het effect van dergelijke vorming wordt getoond door Finland. In het begin van de jaren 70 werd relationele en seksuele vorming er verplicht en kwamen er betere

diensten voor seksuele gezondheid, wat zorgde voor dalende aantallen bevallingen en abortussen bij meisjes tussen 15 en 19 jaar. Tot halverwege de jaren 90, toen er een besparingsronde was maar ook decentralisatie in het onderwijs. Scholen mochten voortaan zelf beslissen hoeveel aandacht ze eraan besteedden. Tot in 2002-2003, toen er een vaste verdeling van de lesuren kwam, met gezondheidseducatie als vak. Dat laatste werd in 2006 verplicht, ook in de lerarenopleiding, met in elke school een leraar die verantwoordelijk is voor de coördinatie. Het effect op de aantallen is duidelijk, merkt de spreker op. Zowel in 1996 als in 2006 was er een lerarenbevraging. Men stelde vast dat het aantal uren steeg en de onderwerpen iets vroeger startten. In 2000 en 2006 was er dan weer een leerlingenbevraging, die een betere kennis bij leerlingen liet zien. Succesfactoren zijn volgens de Finse onderzoekers dat één leraar verantwoordelijk is voor de coördinatie, voldoende opleiding van de leraar en meer uren en meer verschillende onderwerpen.

Vervolgens stelt hij de aanbevelingen van Sensoa voor. Meet systematisch wat er op scholen gebeurt en wat het effect is bij leerlingen, maar ook wat er in de lerarenopleidingen gebeurt en wat het effect is bij studenten. Op dit moment heerst op die vlakken helaas te veel onduidelijkheid. Voer op basis daarvan gerichte acties om de effectiviteit te verhogen. Als voorbeelden geeft de spreker werkuren vrijmaken voor de coördinatie van de eindtermen in sleutelcompetentie 1, extra aandacht voor die competentie en de 'whole school approach' in lerarenopleidingen, extra toezicht en ondersteuning voor gezondheidsbeleid op school, een verplichte visie op seksuele gezondheid en integriteit en een verplicht aanspreekpunt en protocol over gezondheid en integriteit.

Tot slot gaat Wannes Magits nog in op de kosteneffectiviteit. Verschillende programma's zijn al kosteneffectief bevonden, vanaf 12 uur lespraktijk per jaar. Dat is natuurlijk afhankelijk van het opzet, de grootte van de klassen en het aantal uren. Het lerarenloon was de voornaamste kost. Een Estse studie in 2001-2009 bracht een sterke daling van hiv naar voren. Indien slechts 4 procent van de gedaalde hiv-infecties door het nieuwe vormingsprogramma kwam, was het al kosteneffectief.

VIII. Bespreking

1. Tussenkomsten van de leden

1.1. Elisabeth Meuleman

Elisabeth Meuleman benadrukt dat het voorliggende voorstel van resolutie gaat over een zeer beperkte groep, maar een dergelijke houvast voor hen wel een enorm verschil maakt. De investeringen, die niet gigantisch groot hoeven te zijn, lonen.

Zij stelt vast dat de sprekers het belang van flexibele trajecten hebben benadrukt. Er bestaan al mogelijkheden, maar ze zijn niet uniform, duidelijk of afdwingbaar. Kan men bevestigen dat een statuut nodig is? Het lid werd tevens overtuigd van het nut van mobiele ondersteuners. Hoeveel zijn er nodig? Hoe moeilijk is het juridisch om ook de vaders zonder juridisch statuut in de aanpak op te nemen en rechten te verlenen? Wat valt voor tiermoeders te verkiezen, Bednet of TOAH? Of moet dat geval per geval bekeken worden? Wanneer kiest men voor welk systeem?

1.2. Koen Daniëls

Koen Daniëls wil weten of de sprekers voor het eerst samenzitten dan wel of ze al eerder over het thema overlegden. Vraag is hoe men wat vandaag is voorgesteld tot bij de scholen krijgt. Volgens hem hebben de betrokkenen een vertrouwd,

lokaal gezicht nodig dat op de hoogte is van de mogelijkheden. Zijn er dan ook niet eerder hulplijnen op school nodig dan externe?

Hij is het er niet mee eens dat de regelgeving zou verhinderen dat de vader betrokken wordt omdat die onder een ander CLB ressorteert. Waar staat dat in de regelgeving? Is er één aanspreekpunt voor Bednet en TOAH? Opvang op school lijkt hem in het licht van de aantallen niet realistisch, waarbij hij wijst op de bestaande voorrang bij Kind en Gezin. Of loopt die niet goed?

Wat het vaderschapsverlof betreft, herinnert hij aan het vroegere argument van experts dat de vader juist zo vlug mogelijk zijn diploma moest halen en dus op school moet blijven. Is dat inzicht geëvolueerd? Welke leemtes zijn er verder nog in het Vlaamse aanbod van Bednet en TOAH?

Het lid informeert bij Fara of het met zijn visie op zwangerschapskeuze op alle scholen terecht kan, gezien men daarmee aan het pedagogisch project raakt. Is bijvoorbeeld abortus overal even bespreekbaar? Dat scholen de vergissing begaan om afwezigheidsattesten online te zetten, noemt hij domheid die niet bij decreet voorkomen kan worden. Tot slot vraagt hij nog naar wat kan worden geleerd uit projecten die zijn misgelopen.

1.3. Hilâl Yalçın

Hilâl Yalçın treedt bij dat de situatie van tienerouders niet evident is en wijst op het belang van de sociale context. Voor haar blijft in het voorstel van resolutie onderbelicht wie met welke problemen te maken krijgt. Als voorbeeld geeft ze meisjes van buitenlandse origine of met een migratieachtergrond. Is die groep vandaag oververtegenwoordigd in de tienerzwangerschappen, zoals dat nog het geval was in het onderzoek van Marjolijn De Wilde? Ze blijken ook vaker getrouwd. Mag het lid daaruit afleiden dat ze beter omringd zijn op het vlak van kinderopvang? Zijn er in het algemeen specifieke uitdagingen inzake diversiteit bij tienerzwangerschappen?

1.4. Hannelore Goeman

Hannelore Goeman meent dat een goede afstemming nodig is van wie wat doet voor de betrokken groep, meer bepaald in het onderwijs. Wie moet bijvoorbeeld informeren over de mogelijkheden? Ook zij gelooft dat een vertrouwenspersoon aangewezen is om contact te houden met de tienerouder. Is externe ondersteuning wel nodig? Kan dat niet beter via de CLB's geregeld worden? Wat met de rol van Kind en Gezin en die van de jeugdhulp?

Voor Vooruit moet alles op alles gezet worden om jonge ouders zoveel mogelijk naar school te laten gaan, omdat hoe zij het doen op school, uiteindelijk ook de onderwijskansen van hun kind bepaalt. Een analoog statuut met chronisch zieken lijkt haar het overwegen waard. Is het, wat dat betreft, de bedoeling dat moeders ook tijdens hun moederschapsrust les volgen, hoe veeleisend een baby ook is?

Welke regels heeft men voor ogen? Wat betekent concreet het voorstel om dat statuut te laten doorlopen tot het einde van de schoolloopbaan? Creëert men daarmee niet te veel ruimte om te snel thuis te blijven, terwijl het contact met medeleerlingen net zo belangrijk is?

1.5. Roosmarijn Beckers

Roosmarijn Beckers erkent dat het voorstel van resolutie een stem geeft aan een kwetsbare groep. Meer algemeen is het verontrustend hoeveel waanideeën in de 21e eeuw nog leven bij jongeren. Anderzijds is niet elke tienerzwangerschap een

ongeluk. Men moet dan ook in het achterhoofd houden dat sommigen er bewust voor kiezen en dat respecteren.

De spreker betreurt het ontbreken van cijfermateriaal over de geografische spreiding van tienerzwangerschappen over grootstedelijke en landelijke gebieden, net zoals over de culturele achtergrond. Het lid bepleit meer onderzoek. Haar interesseert ook hoeveel van die meisjes nog thuis wonen en dus terechtkunnen bij hun eigen familie. Hoeveel succesverhalen zijn er van jongeren die met ondersteuning toch hun schoolloopbaan voltooiën?

Ook zij vindt het spoor van de chronische ziekte interessant. Omdat het belangrijk is dat de moeders bij hun kind zijn, ondersteunt ze Bednet. Tien weken moederschaprust is in elk geval veel te weinig.

1.6. Jan Laeremans

Jan Laeremans is het ermee eens dat meer onderzoek nodig is. Wie heeft het meest recente onderzoek – blijkbaar uit 2008 – uitgevoerd? Van wie verwacht men het nieuwe? Verder heeft hij begrepen dat lokale initiatieven als Lejo of De Kiekenstraat door provincies gesubsidieerd worden. Zijn de voorzieningen in elk provincie voorhanden? Hoe groot is hun dekkingsgraad binnen die provincies? Het lid pleit voor eenheid.

1.7. Kathleen Krekels

Kathleen Krekels roept de vraag op wat men exact verwacht van het onderwijs, afgezien van een bewustere omgang met de leerlijn seksuele voorlichting. Volgens haar is wat naar voren werd geschoven nu al mogelijk. Voor een leerling in nood mag immers alles. De klassenraad heeft wel degelijk voldoende autonomie die men hier kan aanwenden en waarvoor men niet terechtgewezen zal worden door de inspectie. Wat is volgens de sprekers nog meer nodig?

1.8. Loes Vandromme

Loes Vandromme stelt de spanning vast tussen de rollen van leerling en moeder. Zelf gelooft ze sterk in de autonomie en flexibiliteit van scholen. Hoe kunnen die daar nog bewuster van gemaakt worden? Hoe kunnen zij versterkt worden in de voorbereiding van hun leerlingen op het leven? Hoe kan men ervoor zorgen dat ook in kleinere gemeenten aangeboden wordt wat nu in een grootstedelijke context al gebeurt? Hoe evalueert men de aanpassingen in de wetgeving tijdens de vorige legislatuur?

2. Antwoorden van de sprekers

Kirsten Elen is het er niet mee eens dat een vertrouwd, lokaal gezicht altijd beter zou zijn. Niet alle leerlingen voelen zich immers veilig genoeg op school om er over een zwangerschap te vertellen. Zo springen leerkrachten niet altijd voldoende flexibel of ruimdenkend om met hun meldingsplicht aan de directie. Begeleiding op school houdt bovendien op tijdens schoolvakanties en weekends, terwijl die continu nodig is. Vraag is ook of een begeleider op school de tijd en de mogelijkheid heeft om mee te gaan naar afspraken bij andere instanties.

Persoonlijk geeft ze daarom de voorkeur aan een externe tienermoederwerking als die van Lejo, waarnaar leerkrachten dan kunnen doorverwijzen. Dat organiseren per regio is volgens haar interessant. Expertise en neutraliteit is belangrijker dan iemand op school aanwezig hebben.

De spreker bevestigt dat tienerouders voorrang hebben bij Kind en Gezin en recht hebben op een lager tarief, dat echter vervalt bij meerderjarigheid of bij samenwonen. Fara vraagt daarom de voorrang en het tarief door te trekken naar het hoger onderwijs.

Het klopt dat de visie op vaderschapsverlof destijds was dat het ergste is dat ook de vader zijn diploma niet zou halen. In de voorbije acht jaar is volgens haar de maatschappelijke kijk op de rol van vaders echter geëvolueerd. Volgens haar hangt het diploma van een jonge vader niet af van een paar dagen afwezigheid rond de bevalling. Van de erkenning in zijn rol door het schoolmilieu hangt integendeel veel meer af. Eens te meer pleit ze voor flexibiliteit.

Koen Daniëls preciseert dat hij met zijn vraag over zwangerschapskeuze wilde te weten komen of op alle scholen over alle keuzes kan worden gesproken, dus ook over afbreking.

Kirsten Elen bevestigt dat er nog veel vooroordelen zijn en onwetendheid blijft bestaan. Leerkrachten of CLB's schieten vaak in een zorgkramp en sturen snel in een bepaalde richting. De stigmatisering van tienerzwangerschap speelt ook in het oordeel van de klassenraad, hoeveel zeggenschap die inderdaad ook heeft. Leerkrachten en scholen dringen soms paternalistisch hun visie op over hoe het zou moeten gaan, zonder alle mogelijkheden te verkennen. Een officieel statuut kan helpen om die stigmatisering weg te werken.

De werking van Kind en Gezin heeft een vrij hoge drempel voor jongeren. Bellen naar anonieme nummers en doorverbonden worden, werkt niet voor hen. Een persoonlijke, aanklampende aanpak werkt wel. Dergelijke verbinding verlaagt de drempel naar begeleiding. Te veel hulp werkt vraaggestuurd en daar zijn jongeren niet zo sterk in.

Het laatste onderzoek is inderdaad gepubliceerd in 2008-2009, door de eerder genoemde Marjolijn De Wilde. De cijfers betreffen evenwel de tien jaar daarvoor. Ze heeft geen antwoord op de vraag wie het volgende onderzoek moet uitvoeren, maar een universiteit garandeert in elk geval kwaliteit.

Voor *Marieke Spittaels* moet er iemand met expertise zijn op school bij wie tienerouders terecht kunnen voor informatie en doorverwijzing. Er moet dan wel meer gewerkt worden aan de visie, want thans geven meisjes die bij Lejo aankloppen aan dat scholen hen een bepaalde richting uitsturen op basis van hun oordeel, zonder aan te geven welke opties er allemaal zijn.

De mobiele trajectbegeleidsters van Lejo werken op dit moment helaas alleen in het Gentse. Zij worden dan ook gefinancierd met middelen van de stad. Ondertussen is ook een project in Antwerpen gestart. Het succes is volgens haar te danken aan de lage drempel. Er is geen enkele verplichting mee gemoeid, alles is vrijwillig. Vaak gaat het om een complexe problematiek, die niet alleen onderwijs, maar ook huisvesting, werk of opvoeding betreft. Het project is juist bedoeld om te vermijden dat de betrokkenen van de ene dienst naar de andere worden gestuurd. Mobiele begeleiding op maat wordt ervaren als een sterke steun. Ondertussen komen ook meer en meer vragen uit andere steden.

Astrid Triste gaat in op de culturele uitdaging. In 2021 was 60 procent van de jongeren die zij ondersteunde anderstalig. Bij de jongeren die bewust kiezen voor zwangerschap zijn er meer met een Europese achtergrond. Zij wonen ook vaak samen in grote families, waarvoor onderwijs niet prioritair is. Bij jongeren met Afrikaanse wortels gaat het meer om ongeplande zwangerschappen, zonder partner of langdurige relatie, maar wel met een sterke wil om verder te studeren en een diploma te halen.

Kind en Gezin verwijst vaak door naar Lejo, maar omgekeerd meldt Lejo ook prenataal jongeren aan. Zij bevestigt de hoge drempel van de telefonische doorverwijzingen. De hulp en de bezoeken aan huis zijn ook altijd anoniem. Kind en Gezin heeft bovendien de reputatie dat het kinderen snel uit het gezin haalt. De vrijwilligers die bij de consultaties werken zijn ook vaak ouder en oordelen navenant kritisch over tienerouders, die daarom de voorkeur geven aan privéartsen.

Jolien Annaert vindt het vreemd dat vaderschapsrust nog niet bestaat. Nochtans is de aanwezigheid van de vader bij de geboorte en in de eerste weken een wetenschappelijk aangetoonde voorspeller voor een gunstig verloop van het leven van de baby, maar ook voor het mentale welzijn van de moeder. De vader als louter kostwinner noemt zij een gedateerd beeld. Hij moet ook aangesproken worden als vader.

In haar praktijk merkt zij niet veel van het principe dat men voor een leerling in nood alles doet. De school dringt vooral aan op de juiste formulieren, stelt zij vast. Succesverhalen zijn er helaas bijzonder weinig. De meeste tienerouders haken af op school, al wordt er soms later gekozen voor het volwassenenonderwijs. Mobiele begeleiding is uiterst waardevol, maar ontslaat de scholen niet van hun verantwoordelijkheid op het vlak van ondersteuning op alle levensdomeinen, maar in het bijzonder het ouderschap.

Verder spreekt ze zich er niet over uit of er specifiek voor tienerouders een contactpersoon op school moet zijn, dan wel algemeen voor afwezige leerlingen. Nodig is het in elk geval wel. Zij dringt nogmaals aan op een traject op maat dat de keuze tussen school en baby overbodig maakt.

Koen Daniëls vraagt, in het perspectief van de privacy, wie in het geval van een bevalling de school van de vader moet op de hoogte stellen indien die dat zelf niet doet.

Jolien Annaert ziet het anders. De vraag is precies dat laatste: wat maakt dat hij zelf die stap niet zet, dat hij niet weet bij wie hij terecht kan met dat nieuws en met de vraag om begeleiding? Dat is blijkbaar wat ontbreekt.

Eric Dekempeneer vult nog aan dat de culturele achtergrond niet zoveel uitmaakt, wel de al dan niet aanwezigheid van een ondersteunend netwerk.

Jolien Annaert weet niet of kinderopvang op school een grote hulp zou zijn, maar benadrukt eens te meer hoe groot het probleem op dat vlak in het algemeen is. Voor kwetsbare ouders is het extra zwaar.

Ze verdedigt nogmaals de periode van vijftien weken moederschapsrust voor tienermoeders. Dat impliceert dan ook vijftien weken geen school, wat lang lijkt in het licht van de al bestaande achterstand, maar dat bezwaar weegt niet op tegen het belang van de eerste duizend dagen voor de mentale gezondheid en het algemene welzijn van het kind.

Eric Dekempeneer treedt bij dat men in de praktijk van de jeugdhulp weinig merkt van het onderwijsprincipe dat in nood alles kan. De jongeren die residentieel bij zijn instelling verblijven, worden integendeel op school beschouwd als drop-outs, naar wie niet verder omgekeken wordt. Hij moet maar zelf verzinnen wat hij hen nog kan aanbieden en op welke wijze.

Dat blijft een algemeen probleem. Het onderwijs is niet klaar met een antwoord op de uitval van jongeren. De jeugdhulp heeft wel een plan met intersectorale samenwerkingsverbanden in de eerstelijnszones, waarin overigens ook de CLB's zitten.

Het doel is in dergelijke gevallen een antwoord te bieden. Scholen zijn echter niet klaar om dat zelf te ontwikkelen.

Daarnaast ontwikkelt de jeugdhulp, in het kader van de zorggarantie, Born in Belgium, met als doelstelling tienermoeders door te lichten zodra ze zwanger zijn om problemen te detecteren, waarop dan vervolgens de hulp kan aansluiten. Die aanpak is vroeg en dicht bij het doelpubliek.

Op de vraag wat men van scholen precies verwacht, antwoordt hij dan ook de actieve ontwikkeling van een beleid tegen drop-out, waarin die voorkomen wordt door bijkomende ondersteuning.

Jolien Annaert benadrukt het belang van de mogelijkheid om TOAH te wijden aan lessen die tienermoeders voorbereiden op het moederschap. Dat is immers op dat moment hun leefwereld. Een dergelijke focus zou uitval vertragen.

Mathieu Tallon wijst op de rol van de klassenraad in de keuze van een adequate begeleiding, daarin ondersteund door de leerlingenbegeleider en het CLB. Die moeten natuurlijk de voor- en nadelen van de mogelijkheden goed begrijpen en weten wat de doelen zijn: mikt men op de eindtermen, op de sociale verbinding met de klas of op een combinatie? Een andere factor is wat de leerling wenst en kan, zowel inhoudelijk als contextueel.

TOAH en Bednet zijn zowel praktisch als inhoudelijk verschillend. TOAH heeft de praktische beperking dat de leraar aan huis moet komen en dus beschikbaar en mobiel moet zijn, waar tegenover staat dat hij individueel en op maat kan begeleiden. Bednet is flexibeler, een chronisch zieke neemt gewoon deel aan het klasleven. Het is vooral relevant voor werkvormen die interactie vergen.

Er is niet één aanspreekpunt voor beide. Voor het gezin en de leerling is de school het aanspreekpunt, ondersteund door het CLB. Ook het regelgevend kader en de toegang zijn voor beide verschillend. TOAH wordt door de school aangevraagd bij AGODI. Bednet wordt aangevraagd bij de organisatie zelf.

Siska Buysschaert legt uit dat Klasziekaal informatiesessies organiseert voor scholen, lerarenopleidingen, CLB-medewerkers, (huis)artsen en ziekenhuizen over de mogelijkheden. Doel is een goed plan voor een specifieke casus. De organisatie verwijst ook door en staat voor de hele provincie open. De spreker hoopt dat het tijdelijke project na afloop kan worden voortgezet en uitgebreid.

Verder werkt Klasziekaal samen met Samen tegen schooluitval en Lerende netwerken, waarbij ze de studiedag op 12 mei 2022 over afwezigheid op school vermeldt. Men wil dat begrip verbreed zien tot alle afwezigheden die de schoolloopbaan in het gedrang brengen, dus ook gewettigde. Er zijn heel veel redenen waarom men afwezig kan zijn op school en dat moet als geheel bekeken worden.

Het klopt dat het principe dat voor een leerling in nood alles mag, botst op de regels waaraan scholen gebonden zijn, zoals de mogelijkheid om TOAH te weigeren vanaf 10 kilometer van de school. Klasziekaal helpt dan zoeken naar een leerkracht in de omgeving.

De complexiteit van de regelgeving voor langdurige en chronische ziekte zet aan tot creatieve omgang met die regels. Als men wil, kan dan ook heel veel, besluit ze.

Verder treedt ze het belang bij van de klassenraad en het zorgplan, waarin van tevoren wordt nagedacht over de omgang met een ziek kind of tienermoeder.

Wat de moederschapsrust betreft, beklemtoont ze het belang van de band met de school, die niet doorgesneden mag worden. Vijftien weken zonder onderwijs is lang, terwijl TOAH beperkt is tot vier uur per week. Volgens haar is maatwerk nodig. De klassenraad en alle belanghebbenden moeten daar ernstig over nadenken, in gesprek met de leerling. Zo kan men er ook voor kiezen het jaar niet te redden maar er tegelijk wel voor zorgen dat daarna de stap naar de school terug gezet wordt en in afwachting TOAH organiseren met aangepaste leerinhouden.

Wat de scholen betreft, wijst Syska Buysschaert erop dat die vandaag worden overstelpt met zorgvragen en voor alles een oplossing moeten zoeken. Ze hebben de neiging om eerst zorg te organiseren voor de leerlingen die op school zijn, zoals die met leerstoornissen. Het onbekende wordt waarschijnlijk het langst uitgesteld. Tot slot benadrukt ze nog eens het belang van de samenwerking tussen Onderwijs en Welzijn, in netwerken die naar elkaar doorverwijzen.

An Victoir verzekert dat de CLB's blij zijn dat er voor leerlingen in het algemeen al veel flexibiliteit in de trajecten zit, maar misschien moet wel bekeken worden in welke mate ze overeenkomen met de doelgroepen, met name de tienerouders in dit geval.

Voor haar hoeven tienermoeders gedurende die vijftien weken niet naar school te komen. Het moet voor de tienermoeder haalbaar zijn. Met de flexibele trajecten kan men zoals gezegd al een eind op weg.

Wannes Magits antwoordt dat de vraag wat er nodig is om een kind goed op te voeden, best al voor de zwangerschap gesteld wordt. Daar vooraf over nadenken, zorgt ervoor dat de leerlingen die geen kinderen willen anticonceptie gebruiken om niet ongepland zwanger te worden. De leerlingen die twijfelen, kunnen in het schoolsysteem de kans krijgen om hun kinderwens samen te verkennen en vervolgens instromen in de hulpverlening. Een en ander zou ook leiden tot appreciatie in de klas voor al het werk dat tienerouders doen. Op dit moment staat kinderwens wel in de leerlijnen maar niet in de eindtermen.

Het gesignaleerde tekort aan kennis moet men zien in het licht van de ontwikkeling waarin leerlingen zitten. Hoeveel ze weten, wordt op dit moment echter niet systematisch gemeten. Het is volgens hem vooral de rol van de school om een veilige context te creëren waarin leerlingen van elkaar kunnen leren. Hij beveelt in dat verband aan dat de lerarenopleiding de vaardigheden aanbrengt om niet-veroordeelende groeps gesprekken te houden.

In 2019 heeft Sensoa samen met de Arteveldehogeschool getracht om meer zicht te krijgen op wat op dit vlak in scholen gebeurt en wat het effect is op de kennis van leerlingen. Het bleek moeilijk om voldoende scholen te verzamelen voor een valabel antwoord. De onderzoeken in Nederland en Finland waren door de overheid gestuurd, waardoor zij minder leden onder de zelfrekruteringsbias. Die bestaat dan nog wel, maar kan statistisch gecorrigeerd worden. De onderwijsinspectie lijkt hem een ideale partner om een dergelijk onderzoek te voeren. Vraag is wel of zij tijd en focus heeft voor systematische meting en rapportering. Niet alles wordt immers in elke doorlichting bevraagd.

Karolien GROSEMANS,
voorzitter

Loes VANDROMME,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

AGODI	Agentschap voor Onderwijsdiensten
aso	algemeen secundair onderwijs
bso	beroepssecundair onderwijs
buso	buitengewoon secundair onderwijs
CIG	centrum voor integrale gezinszorg
CLB	centrum voor leerlingenbegeleiding
K-diensten	kinderpsychiatrische diensten
M-decreet	decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften
TOAH	tijdelijk onderwijs aan huis
tso	technisch secundair onderwijs